

siječanj 2024.

IHRA-ina razmatranja o terminologiji za poredbeno izučavanje Holokausta

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

Drugo izdanje objavio je Međunarodni savez za
sjećanje na Holokaust (IHRA) 2024. godine.

© 2024, IHRA

Pogledi, mišljenja i stajališta izražena u ovoj publikaciji
ne odražavaju nužno poglede zemalja članica IHRA-e.

Sva prava pridržana. Dopusšteno je slobodno korištenje
sadržaja ove publikacije i njezino umnožavanje u
obrazovne i druge nekomercijalne svrhe, uz navođenje
IHRA-e kao izvora.

O IHRA-i

Međunarodni savez za sjećanje na Holokaust (engl. *International Holocaust Remembrance Alliance* – IHRA) jedina je međuvladina organizacija isključivo posvećena pitanjima povezanim s Holokaustom i genocidom nad Romima.

Savez objedinjuje vlade i stručnjake radi osnaživanja, unapređenja i promicanja obrazovanja, istraživanja i sjećanja na Holokaust te poštovanja obveza preuzetih usvajanjem *Deklaracije iz Stockholma* iz 2000. i IHRA-ine *Ministarske deklaracije* iz 2020. godine. IHRA-ina mreža, koja se sastoji od stotina izaslanika, radi na ostvarenju IHRA-ine vizije:

Svijet koji pamti Holokaust. Svijet bez genocida.

IHRA-in rad jača povijesnu evidenciju i unapređuje međunarodne javne politike i programe ukorijenjene u povijesti koji pomažu izgradnju demokratskih i uključivih društava, otpornih i spremnih spriječiti moguća buduća zvjerstva. IHRA osnažuje vođe za preuzimanje uloge ambasadora promjena izgradnjom međunarodne zajednice, uspostavljanjem i jačanjem političke predanosti te postavljanjem standarda i razvojem alata.

U daljnjem tekstu predstavljen je jedan od tih alata. IHRA-ina *Razmatranja o terminologiji za poredbeno izučavanje Holokausta* sastavili su članovi IHRA-ina Odbora za Holokaust, genocid i zločine protiv čovječnosti tijekom mandata Kanade, Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske, Australije i Grčke kao predsjedavajućih Odborom. Odbor posebno zahvaljuje Clintu Curleu, Klausu Muelleru, Oliviji Marks-Woldman, Bruni Boyeru, Donni-Lee Frieze i Vassiliki Keramidi.

Sadržaj

	Uvod	5
1	Novе prakse u poredbenom izučavanju Holokausta <ul style="list-style-type: none">• Poredbeno izučavanje Holokausta je u porastu• Potičite oprezan pristup uspoređivanju	6
2	Sve šire korištenje pojmovima <ul style="list-style-type: none">• Popularizacija pojmova kao „Holokaust“ i „genocid“ čini njihovo značenje manje jasnim• Razmislite o upotrebi široko korištenih pojmova• Ključni pojmovi	8
3	Nova publika <ul style="list-style-type: none">• Prenesite važnost Holokausta mlađoj i raširenijoj publici• Pažljivo birajte riječi u skladu s publikom kojoj se obraćate	11
	Zaključak <ul style="list-style-type: none">• Pažljivo razmatranje našeg odabira terminologije može pomoći u izvođenju korisnih usporedbi	12
	Izvori i referencije <ul style="list-style-type: none">• Relevantni IHRA-ini izvori• Definicije genocida• Definicije Holokausta• Odabrane dodatne referencije	13

Uvod

Riječi su važne.

Kada uspoređujemo Holokaust s drugim događajima u kojima su počinjeni masovni zločini i zvjerstva (genocidom, zločinima protiv čovječnosti, ratnim zločinima), koristimo se komparativnim ili poredbenim pristupima. Kada pokušavamo osvijetliti aspekte tih događaja koji se međusobno presijecaju ili događaju usporedno, naš odabir pojmova može prenijeti poštovanje i unijeti veću jasnoću u njihovo razumijevanje ili može biti uvredljiv i iskrivljivati istinu o njima. Pri korištenju poredbenih pristupa trudimo se izbjeći zamagljivanje posebnih značajki Holokausta i drugih masovnih zločina. Možemo uputiti i na ono što te događaje razlikuje.

Pitanja za razmišljanje koja se iznose u nastavku mogu pomoći nositeljima javnih politika, obrazovnim djelatnicima, muzejima, organizacijama posvećenima sjećanju i novinarima u zemljama članicama IHRA-e i drugdje u usvajanju dobrih praksi i odgovornom odabiru pojmova pri uspoređivanju Holokausta i drugih masovnih zločina.¹

Ova publikacija ne potiče niti želi otkloniti upotrebu poredbenih pristupa. O Holokaustu se može poučavati bez primjene usporedbi; mnogi to uspješno rade upravo na taj način. Njome se zapravo želi ponuditi okvir i smjernice za one koji se koriste ili su skloni poredbenim pristupima.

Pitanja su podijeljena u tri kategorije: nove prakse u poredbenom izučavanju Holokausta, sve šire korištenje pojmova i nova publika.²

¹ Ova publikacija dio je šire skupine IHRA-inih dokumenata o poredbenom izučavanju Holokausta koji su navedeni na kraju dokumenta. Smjernice o korištenju ključnih pojmova i o drugim važnim pitanjima izvan dosega ovoga radnog teksta mogu se pronaći u tim IHRA-inim dokumentima.

² Ova razmatranja izvorno su napisana na engleskom jeziku. Kada se u drugim jezicima budu birale riječi za poredbeno izučavanje Holokausta i drugih masovnih zločina, možda će biti potrebno razmotriti i dodatna pitanja povezana s terminologijom.

Nove prakse u poredbenom izučavanju Holokausta

Poredbeno izučavanje Holokausta je u porastu

Mnogi muzeji i memorijalni centri posvećeni Holokaustu počeli su provoditi obrazovne aktivnosti o različitim masovnim zločinima uz sam Holokaust, često se koristeći poredbenim pristupom.³ Štoviše, mnogi sveučilišni kolegiji i programi u svijetu poučavaju o Holokaustu ne uspoređujući ga samo s drugim događajima u kojima su počinjeni genocid i zločini protiv čovječnosti, već i postavljajući ga kao okvir za razumijevanje rasizma, ksenofobije i drugih suvremenih pitanja povezanih s ljudskim pravima.

„Usporediti“ ne znači i „izjednačiti“, već pažljivo istražiti razlike i sličnosti. Nemarne usporedbe iskrivljuju razumijevanje i Holokausta i masovnih zločina s kojima ga se uspoređuje. Oprezan pristup takvom uspoređivanju pomoći će da dobro razmislimo što mislimo i želimo reći kada uspoređujemo više povijesnih i suvremenih događaja.

Promišljeni poredbeni pristup može pomoći da:

- uvidimo i razumijemo razlike među događajima
- pažljivo odvagamo sličnosti među njima
- usmjerimo razmatranja i rasprave.

³ Pregled programa u području obrazovanja, sjećanja i istraživanja koji se koriste poredbenim pristupom Holokaustu, genocidu i zločinima protiv čovječnosti može se pronaći u IHRA-inoj publikaciji *Pitanje usporedbe* (engl. *A Matter of Comparison*), koji je naveden u odjeljku *Izvori i referencije*.

Potičite oprezan pristup uspoređivanju

S obzirom na te nove prakse pri poredbenom izučavanju Holokausta, razmislite kako bi odgovori na navedena pitanja mogli utjecati na vaš izbor pojmova:

1 Poštuju li odabrani pojmovi povijesne specifičnosti svakoga pojedinog događaja o kojem se raspravlja?

- 2** Poštuju li odabrani pojmovi povijesnu osobitost Holokausta te činjenicu da je riječ o događaju bez presedana?
- 3** Odražava li izbor riječi značenje po kojemu je, unatoč matricama koje su slične u različitim genocidima, svaki slučaj genocida ili masovnog zločina različit od Holokausta i međusobno?
- 4** Ako se koriste skupni pojmovi poput „drugi genocidi“ ili „druge skupine žrtava“, može li se to smatrati izrazom nepoštovanja s obzirom na to da svaki takav zločin ima svoje posebne značajke? Stvara li se primjenom tih pojmova hijerarhija među skupinama žrtava u kojoj su neke skupine imenovane, a druge samo svedene na apstraktni pojam?
- 5** Kojim bi pojmovima prednost davale zajednice preživjelih?
- 6** Kada se koristite pojmom „uspoređivanje“, možete li jasnije odrediti svoju namjeru? Na primjer, je li cilj pronaći sličnosti i razlike između Holokausta i drugih događaja? Je li vam cilj otkriti zajedničke uzorke kako bi danas bila uspješnija borba protiv genocida? Namjeravate li uspoređivati određene teme ili procese (kao što su uloga ideologije, masovno nasilje, rat ili rodna pitanja)? Ili imate neki drugi motiv?
- 7** Zamagljuje li možda vaš odabir riječi nenamjerno određene aspekte povijesti, iskorištava li Holokaust ili druge masovne zločine za suvremene političke ciljeve ili dovodi do trivijalizacije tih zločina?

Sve šire korištenje pojmovima

Popularizacija pojmova kao „Holokaust“ i „genocid“ čini njihovo značenje manje jasnim

Sve učestalije korištenje pojmovima „Holokaust“ i „genocid“ u javnoj komunikaciji dovelo je do nejasnoća i zbunjenosti u odnosu na definicije tih pojmova. Holokaust je bio sustavan program progona i ubijanja šest milijuna europskih Židova, proveden pod pokroviteljstvom države, koji je provela nacistička Njemačka i njezini fašistički i ekstremno nacionalistički partneri i drugi suradnici koju su sudjelovali u tim zločinima.⁴ Međutim, pojam „Holokaust“ katkad se šire koristi te uključuje druge skupine koje je nacistički režim ciljano progonio, poput Roma i Sinta, komunista, socijalista, Jehovinih svjedoka, homoseksualaca, osoba s invaliditetom, naroda slavenskog podrijetla i sovjetskih ratnih zarobljenika. Nadalje, taj pojam se koristi i kao univerzalni simbol patnje ili jednostavno za privlačenje pažnje javnosti na različita pitanja koja ljudi zagovaraju, što stvara zabunu o značenju tog pojma i dovodi do iskrivljivanja.

I pojam „genocid“ može izazvati slične nejasnoće. Može postojati neslaganje između pravnog značenja pojma, kako ga definira Konvencija Ujedinjenih naroda o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, drugih akademskih definicija genocida te popularnog korištenja tim pojmom kao žalobnom metaforom koja označuje najgore vrste nasilja koje nad nekim narodom može počinuti neka skupina počinitelja.⁵ Normativno razumijevanje genocida najčešće izjednačuje taj pojam isključivo s masovnim ubojstvima, dok zakonska definicija obuhvaća i druga djela, uz uvjet da su počinjena s namjerom da se uništi, u cijelosti ili dijelom, neka nacionalna, etnička, rasna ili religijska skupina kao takva. Neke zemlje na samosvojan način razumijevaju ključne pojmove, dok ih u tome druge zemlje ne slijede. Prevođenje pojmova iz jednog jezika u drugi može također dovesti do iskrivljivanja.

U nekim slučajevima pojmovi koje su uveli sami počinitelji zločina ušli su u opću upotrebu: na primjer, „istrebljenje“ za ubojstva ili „likvidacija“ odnosno „čišćenje“ za protjerivanje skupine ljudi iz jednog mjesta u drugo.

⁴ Izraz „nacistička Njemačka i njezini fašistički i ekstremno nacionalistički partneri i drugi suradnici koji su sudjelovali u tim zločinima“ može se skratiti i navoditi kao „nacisti i njihovi suradnici“.

⁵ Pogledajte osmu točku u navedenom popisu tema za razmišljanje, popis ključnih pojmova u ovom odjeljku te odjeljak Izvori i referencije na kraju dokumenta ako želite više informacija o pitanjima povezanim s definicijom genocida.

Razmislite o upotrebi široko korištenih pojmova

- 1** Mogu li odabrani pojmovi dovesti do podjela i polarizacije? Postoje li pojmovi koji prizivaju binarna tumačenja (da/ne) te tako isključuju nijanse? Bi li korištenje drugim pojmovima lakše dovelo do kritičkog razmišljanja?
- 2** U kojoj mjeri pravne definicije pojmova „genocid“ ili „zločin protiv čovječnosti“ odgovaraju onomu kako te pojmove razumije vaša publika? Razumije li publika pravne definicije pojmova „genocid“ ili „zločin protiv čovječnosti“?
- 3** Jesu li pojmovi kojima se koristite povezani s vašim nacionalnim ili regionalnim okruženjem? Postoje li posebni nacionalni ili regionalni aspekti povijesti koji korištenim pojmovima daju dodatne slojeve značenja?
- 4** Jesu li pojmovi povezani sa zvjerstvima iz prošlosti dobili suvremeno i/ili politizirano značenje?
- 5** Opisuje li se Holokaust ili neki drugi masovni zločin pojednostavnjeno, na primjer kao sukob ili građanski rat?
- 6** Ako prevodite pojmove na drugi jezik, javljaju li se razlike u značenju ili tonu? Biste li se pri prevođenju trebali posavjetovati sa stručnjakom?
- 7** Kada govorimo o žrtvama Holokausta ili drugih masovnih zločina, smatramo li ih pojedinačnim osobama ili bezimenim žrtvama (kakvima su ih promatrali počinitelji zločina)?
- 8** Jeste li razmišljali o definicijama „Holokausta“ ili „genocida“ kao ključnim pojmovima?⁶

⁶ Pogledajte u daljnjem tekstu Definicije genocida i Definicije Holokausta. Riječ „holokaust“ grčka je riječ, koja se pronalazi u tekstovima iz petog stoljeća pr. Kr. kada je označavala „posve izgorjelu / potpunu žrtvu paljenicu“. Otad se koristi u Grčkoj za opisivanje potpunog uništenja većih ili manjih razmjera. Riječ „Holokaust“, pisana velikim početnim slovom, odnosi se na pokušaj nacista i njihovih pomagača za uništenjem židovskog naroda tijekom Drugoga svjetskog rata.

Ključni pojmovi

Definicije genocida

Kada se koristite „genocidom“ kao ključnim pojmom, uzmite u obzir sljedeću definiciju:

Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, pravna definicija genocida

[Pročitajte definiciju](#)

Objašnjenje pravne definicije genocida

[Saznajte više](#)

Definicije Holokausta

Kada se koristite „Holokaustom“ kao ključnim pojmom, uzmite u obzir sljedeće definicije:

Imperial War Museum

[Saznajte više](#)

Yad Vashem

[Saznajte više](#)

US Holocaust Memorial Museum

[Saznajte više](#)

Nova publika

Prenesite važnost Holokausta mlađoj i raširenijoj publici

Naše organizacije danas se suočavaju s novom publikom koja posjeduje različite razine znanja.

Mladi možda gledaju na Holokaust kao na događaj u dalekoj prošlosti i možda znaju manje o njemu nego prethodne generacije. No, je li emocionalna povezanost manja? Svjedočanstva preživjelih mogu na dojmljiv način povezati mlade s Holokaustom, ali s obzirom na protok vremena sve je manje preživjelih koji mogu izravno prenijeti svoje priče učenicima.

Publika kojoj se obraćate možda ne zna dovoljno o europskoj povijesti. Neki od njih možda su više povezani s nekim drugim masovnim zločinima, a neki su i sami preživjeli ili svjedočili zvjerstvima koja su počinjena u njihovim zemljama. Njima će možda biti potrebno objasniti zašto je Holokaust relevantan.

Različite zajednice diljem svijeta i danas se pokušavaju nositi s poviješću i nasljeđem masovnih zločina i/ili pronaći nove načine za njihovo sprečavanje. Te zajednice zanimat će kako obrazovanje o Holokaustu, sjećanje i njegovo istraživanje mogu usmjeriti njihov rad. Početna točka za komunikaciju s tom publikom jest njihov narativ o masovnim zločinima.

Pažljivo birajte riječi u skladu s publikom kojoj se obraćate

Kojoj se konkretnoj publici obraćate? Možda je riječ o raznovrsnoj publici odjednom. Razmislite o svakoj vrsti publike pojedinačno, uzevši u obzir njihovo posebno poznavanje Holokausta ili drugih masovnih zločina. Neka od korisnih pitanja koja si možete postaviti su:

1 Hoće li različite vrste publike razumjeti pojedinačne pojmove drukčije?

2 Koje su vam bile polazišne pretpostavke za stjecanje znanja o Holokaustu, Drugome svjetskom ratu, europskoj povijesti i povijesti Židova pri odabiru korištenih pojmova?

- 3** **Zna li vaša publika povijest antisemitizma? Kako se antisemitizam očitovao na vašem području?**
- 4** **U kojoj mjeri vaš odabir pojmova i kategorija odražava pretpostavke svojstvene zapadnim zemljama?**
- 5** **Koje su polazišne točke vaše publike u vezi s Holokaustom? Na primjer, je li to borba protiv antisemitizma? Razumijevanje Drugoga svjetskog rata? Sprečavanje genocida u današnjem svijetu? Koje odgovarajuće pojmove koristiti kako bi se bolje povezalo s tim polazišnim točkama?**
- 6** **Što se zna o lokalnim masovnim zločinima počinjenima na vašem području? Postoje li neki masovni zločini koji su osobito relevantni?**

Zaključak

Pažljivo razmatranje našeg odabira terminologije može pomoći u izvođenju korisnih usporedbi

Područje sjećanja, istraživanja i obrazovanja o Holokaustu i drugim masovnim zločinima na svjetskoj razini mijenja se, razvija te priziva stvaranje novih pristupa uspoređivanju različitih genocidnih događaja, nove perspektive i pitanja, kao i novu publiku. Korištenje neodgovarajućim pojmovima može dovesti do iskrivljivanja i Holokausta i masovnog zločina s kojim se Holokaust uspoređuje. Kao i Holokaust, svaki masovni zločin ima svoje osobitosti koje zahtijevaju da im se pristupi s poštovanjem i razumijevanjem. Ako promišljeno i obzirno odaberemo terminologiju kojom ćemo se pritom koristiti, pomoći ćemo javnom dijalogu o Holokaustu i drugim masovnim zločinima u našim društvima obilježenima promjenama.

Izvori i referencije

Relevantni IHRA-ini izvori

The Holocaust and Other Genocides (2010)

Ovaj dokument uvodi ideju usporedbe Holokausta s drugim zvjerstvima u obrazovnom kontekstu, uvjerljivo govori u prilog poredbenom pristupu i istodobno upozorava na moguće probleme koje je potrebno izbjeći, istražuje ključne pojmove, analizira suvremene pokušaje sprečavanja i kažnjavanja zločina protiv čovječnosti te daje popis poveznica na materijale za daljnje učenje.

[Preuzmite PDF](#)

History Never Repeats, but Sometimes it Rhymes: Comparing the Holocaust to Different Atrocities (2016)

Jezgrovito istražuje kako možemo započeti poredbenu analizu Holokausta s drugim zvjerstvima, poput zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, na način koji pridonosi obrazovanju o Holokaustu, sjećanju na njega te njegovu proučavanju.

[Preuzmite PDF](#)

A Matter of Comparison: The Holocaust, Genocides and Crimes Against Humanity; An Analysis and Overview of Comparative Literature and Programs (Pitanje usporedbe: Holokaust, genocidi i zločini protiv čovječnosti: Analiza i pregled poredbene literature i programa) (2021 ed.)

Anketa o postojećim programima o Holokaustu, genocidu i zločinima protiv čovječnosti u području obrazovanja, sjećanja i istraživanja. Pregled obuhvaća sveučilišta, vladine i nevladine organizacije u zemljama članicama IHRA-e i onima koje to nisu.

[Preuzmite PDF](#)

IHRA-ine radne definicije

Važni praktični obrazovni alati koji pomažu podizanju svijesti o pitanjima povezanim s Holokaustom i genocidom nad Romima, poput negiranja i iskrivljivanja istine o Holokaustu, antisemitizma te antiromskog rasizma i diskriminacije. Radne definicije olakšavaju i usmjeravaju rad u IHRA-i.

[Pročitajte radne definicije](#)

Recognizing and Countering Holocaust Distortion: Recommendations for Policy and Decision Makers (2021)

Ove preporuke prvi su sveobuhvatni vodič za suprotstavljanje iskrivljivanju istine o Holokaustu, nudeći jasan plan djelovanja za nositelje javnih politika i donositelje odluka.

[Preuzmite PDF](#)

Understanding Holocaust Distortion: Contexts, Influences, and Examples (2021)

Ova publikacija raščlanjuje složenu temu da bi vam pomogla bolje prepoznati slučajeve iskrivljivanja ili negiranja.

[Preuzmite PDF](#)

Preporuke za poučavanje i učenje o Holokaustu

Ove preporuke utemeljene su na činjenicama i valjanim obrazovnim tehnikama te pomažu onima koji izrađuju kurikule i drugim obrazovnim djelatnicima u poučavanju o složenoj povijesti Holokausta.

[Preuzmite PDF](#)

Definicije genocida

Kada se koristite „genocidom“ kao ključnim pojmom, uzmite u obzir sljedeću definiciju:

Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, pravna definicija genocida

[Pročitajte definiciju](#)

Objašnjenje pravne definicije genocida

[Saznajte više](#)

Definicije Holokausta

Kada se koristite „Holokaustom“ kao ključnim pojmom, uzmite u obzir sljedeće definicije.

Imperial War Museum

[Saznajte više](#)

Yad Vashem

[Saznajte više](#)

US Holocaust Memorial Museum

[Saznajte više](#)

Odabrane dodatne referencije

- Atkins, G. Pope. 2019. *Is the Holocaust Unique? Perspectives on Comparative Genocide (Je li Holokaust jedinstven? Pogledi na poredbeno istraživanje genocida)*. 2nd ed. Routledge.
- Bloxham, D. 2008. „Organized Mass Murder: Structure, Participation, and Motivation in Comparative Perspective.” (*Organizirana masovna ubojstva: Struktura, sudjelovanje i motivacija iz poredbene perspektive*) *Holocaust and Genocide Studies*. Vol. 22, no. 2. Fall: 203-245.
- Lemkin, Raphael. 1946. „Genocide.” (*Genocid*) *American Scholar*. Vol. 15, no. 2: 227-230. <http://www.preventgenocide.org/lemkin/americanscholar1946.htm>
- Masurovsky, M. 2020. „A Comparative Look at Nazi Plundered Art, Looted Antiquities, and Stolen Indigenous Objects.” (*Poredbeni pogled na umjetnička djela koja su opljačkali nacisti, na otete starine i ukradene predmete autohtonog stanovništva*). *North Carolina Journal of International Law*. Vol. 45, no. 2. Spring: 497–526.
- Millet, K. 2020. *The Victims of Slavery, Colonization and the Holocaust: A Comparative History of Persecution. (Žrtve ropstva, kolonizacije i Holokausta: Poredbena povijest progona)* London and New York: Bloomsbury Academic.
- Salzburg Global Seminar. 2014. „Holocaust Education and Genocide Prevention: Sharing Experiences Across Borders.” (*Obrazovanje o Holokaustu i sprečavanje genocida: Razmjena iskustava preko granica*) Session Report 535. https://www.salzburgglobal.org/fileadmin/user_upload/Documents/2010-2019/2014/535/SalzburgGlobal_Report_535_lo-res.pdf
- White, J. Newman, L. Melvin, G. Manderson, L. & Simpson, K. 2018. „Contextualizing Post-traumatic Stress Disorder Within Culturally Diverse Groups: Comparison of Holocaust Survivors and Sudanese Refugees.” (*Kontekstualizacija poslijetraumatskoga stresnog poremećaja u kulturno raznolikim skupinama: Usporedba osoba koje su preživjele Holokaust i izbjeglica iz Sudana*). *International Journal of Culture and Mental Health*. Vol. 11, no. 3: 321-331.